

Граматичні категорії іменника: підходи до викладання в іншомовній аудиторії (початковий рівень)

Оксана ТРУМКО

кандидат філологічних наук, науковий співробітник
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
79013, С. Бандери, 32д, Львів, Україна
<http://orcid.org/0000-0003-3816-6164>

Анотація. Відповідно до Стандартизованих вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною А1–С2 іноземцям на початковому рівні достатньо розуміти деякі мовні особливості української мови, які дозволяють реалізовувати чітко визначені цими ж вимогами комунікативні потреби. Знання правил повних словозмінних чи словотвірних парадигм для цього рівня не передбачено, тому вивчення граматики є фрагментарним і повинно забезпечувати просте, коротке і тематично обмежене повсякденне спілкування. Це і зумовлює актуальність цієї статті, в якій сформовано основні теоретичні та методологічні принципи для викладання граматичних категорій іменника (відмінок, рід, число) в іншомовній аудиторії на рівні А1. Аналізуючи значення, які передають відповідні відмінкові форми (наприклад, номінація суб'єкта чи адресата, позначення кількості, напрямку, місця, часу, засобу дії, ознаки предмета, віку тощо), запропоновано систему правил для їх закріплення, що подано у вигляді таблиць і схем. Визначено комунікативні теми, в межах яких можна вивчати ті чи інші граматичні категорії, а лексику використовувати для ілюстрації та закріплення вивченого матеріалу. Запропоновано такий підхід до структури навчального матеріалу: тема чи підтема («Сім'я», «Дозвілля», «Навчання», «Дім, помешкання» тощо) – комунікативний намір (відповісти на запитання, представити себе, повідомити, підтвердити або заперечити інформацію) – лексичний мінімум – граматичні категорії (відповідні відмінкові форми іменників). Це стане підґрунтям для розроблення вправ і складання текстів з метою розвитку навичок читання, слухання, говоріння і письма. Крім цього, такий підхід дозволить реалізувати основні принципи комунікативно-орієнтованого навчання мови як іноземної, яке на початковому рівні пов'язане із формуванням граматичної компетенції.

Ключові слова: українська мова як іноземна, початковий рівень, рід іменників, число іменників, відмінкові форми.

Актуалізація теми (Introductin).

Актуальна методика викладання української мови як іноземної спрямована на те, щоб навчити іншомовця спілкуватися українською мовою, зокрема вміти реалізовувати свої комунікативні наміри у різних ситуаціях. Зауважимо, що «у будь-якого користувача мов у результаті оволодіння мовами виформовується індивідуальна мова (як при засвоєнні рідної й другої мови, так і іноземної мови), і одночасно відбувається оволодіння первинними і вторинними функціями цих мов, що опановуються індивідом» (Калмикова, Харченко & Мисан, 2021: 74).

Тому основний акцент викладачі роблять не на вивченні граматики та формуванні словникового запасу, а на максимальному заглибленні студента в україномовний процес: 1) на заняттях відбувається активізація мовленнєво-мислительних резервів мовця, яка

дозволяє йому передати зміст висловлювання; 2) залучаються міжкультурні аспекти; 3) поєднуються всі види мовленнєвої діяльності; 4) моделюються близькі до дійсності комунікативні ситуації (Дирда, 2015: 435). Здебільшого значення нових слів розкриваються на основному етапі вивчення мови шляхом пояснення їхнього значення за допомогою вже відомої лексики. Очевидно, що робота студентів з усіма граматичними категоріями, як це представлено в описовій граматиці української мови, є неефективною і неможливою, тому граматиці належить службова роль у процесі навчання мови, тобто вона не є метою навчання, а її засобом, вона підпорядкована комунікативній діяльності – розвиткові усного й писемного мовлення (Берега, 2018: 194). Коректність граматики, лексики і структур не є основною, і помилки повинні

виправлятися з обережністю (Берестень, Юрченко & Савельєв, 2022: 164). Водночас суто комунікативне навчання неможливе, його можна запроваджувати, коли студенти мають певний словниковий запас і знають більшість граматичних форм. Також розуміння граматичних явищ і зв'язків забезпечує більш швидке вивчення мови, а правильно побудовані висловлювання є запорукою успішної комунікації тощо. Тому методика викладання української мови як іноземної для вивчення граматичного матеріалу часто пропонує роботу з текстом (читання й аудіювання) для формування розуміння структурних елементів мови, що забезпечує розвиток в іншомовців рецептивних і продуктивних навичок (Єльнікова, 2019: 129).

Аналіз публікацій (Literature review). Питанням принципів викладання граматичних категорій, зокрема іменника, для іншомовної аудиторії в українській лінгводидактиці присвячена низка публікацій. Наприклад: на основі порівняння особливостей категорії роду іменника у російській, українській, англійській, арабській, китайській мовах виявлено труднощі, які можуть виникати при її вивченні в іноземців (Амічба, Клименко & Шкурко, 2022), розкрито труднощі, які виникають при вивченні відмінкових форм, зокрема родового відмінка (Юзвяк, 2019), описано особливості вивчення прийменниково-відмінкових форм іменників та ефективні форми роботи для їх засвоєння на початкових етапах навчання (Береза, 2018), представлено приклади вживання місцевого відмінка на позначення місця на початковому рівні (Косенко, 2019), схарактеризовано проблеми, які виникають в іноземців при вивченні категорії роду (Єльнікова, 2019) тощо.

Мета цієї статті (Aim of paper) – сформулювати теоретико-методологічне підґрунтя для викладання граматичних категорій іменника (відмінок, рід, число) на рівні А1 відповідно до Стандартизованих вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною А1–С2.

Виклад основного матеріалу (Results & Discussion). **Називний відмінок** в українській мові є початковою (вихідною) формою іменника і виступає в

реченні в ролі підмета. Периферійне значення називного відмінка виявляється в атрибутивній і предикативній функціях (Караман, 2011). Називний відмінок для рівня А1 забезпечує реалізацію таких комунікативних функцій як: 1) повідомлення про суб'єкта дії (*Студент* читає текст); 2) вказівка на особу чи предмет (*Це Ірина. Це телевізор*); 3) ідентифікація особи чи предмета (Мене звати *Остан*) (Стандартизовані вимоги, 2020: 19). Також називний відмінок використовують для того, щоб повідомити про статус об'єкта (*Моя мама – лікарка*), надати інформацію про свої уподобання (*Мені подобається ця книжка*), відповісти на прості запитання (*Моя рідна мова – українська*), підтвердити інформацію чи заперечити її (*Так, це книга. Ні, це не зошит*). Як бачимо, часто ми вживаємо цей відмінок у реченнях, які побудовані за моделлю $X \in Y$: підмет виражений особовим займенником чи іменником, а іменна частина складеного присудка – це іменник-власна назва або іменник-загальна назва (*Я Оксана. Він мій брат. Вона викладачка. Ми українці / Іван – українець. Ці діти – учні*).

Формування знань про називний відмінок неможливе без вивчення особливостей утворення множини, що пов'язана в українській мові з категорією роду. Щодо роду іменників, то часто у підручниках з української мови для іноземців читаємо: «Усі іменники належать до одного з трьох родів – чоловічого, жіночого або середнього. Іменники чоловічого роду переважно закінчуються приголосним звуком: брат, банан. Іменники жіночого роду, як правило, закінчуються літерами -а, -я: сумка, лікарня. Іменники середнього роду звичайно закінчуються на -о, -е, -я (після подвоєння приголосних): вікно, море, завдання» (Дегтярьова, 2021: 6). Проте, на нашу думку, цього не є достатньо, адже важливо пояснити, які ще категорії є релевантними для розрізнення роду в українській мові та допоможуть класифікувати іменники на початковому рівні вивчення мови. Тому пропонуємо доповнити ці правила поняттям про категорію істоти / неістоти, зауваживши, що в українській мові реальне поняття і граматичне поняття живого/неживого не збігаються: «З одного боку, існують іменники, які своїм понятійним змістом репрезентують значення реальної істотності предмета, тобто які позначають

реалії онтологічно живі, однак цей зміст не знаходить підтримки на рівні граматичного значення істоти та його вираження. З іншого – існують іменники, які за своїм понятійним змістом позначають реально неістотіві (неживі) предмети, але в граматичному

плані реалізуються як такі, що співвідносні з граматичним значенням істоти і відповідно забезпечені формою вираження» (Мороз, 2014: 95). Ця інформація може бути представлена у вигляді таблиць.

		Істоти (хто?)	Неістоти (що?)
Чоловічий рід	- (нульове закінчення)	чоловік, лікар, Іван	стіл, ключ
	-ь	дідусь, Василь	день, олівець
	-й	водій, Андрій	музей
	-о	батько, Петро	–
	-а	Микола	–
Жіночий рід	-а	жінка, лікарка, Оксана	сумка, вода
	-я	бабуся, Оля	сім'я, парасоля
	-ія	Марія	лекція, надія
	- (нульове закінчення)	–	ніч, подорож
Середній рід	-о	–	яблуко
	-е	–	сонце
	-я	–	ім'я

Основні правила утворення множини:

1. Іменники чоловічого роду, які закінчуються на приголосний або -о, у множині мають закінчення -и (студент – студенти, дядько – дядьки, стіл – столи). 2. Якщо іменник чоловічого роду закінчується на -ь / -ж, -ч, -ш, -щ / -ар, -яр, то у множині він отримує закінчення -і (день – дні, викладач – викладачі, школяр – школярі). Зверніть увагу на чергування голосних у корені (ніж – ножі). 3. Іменник чоловічого роду із закінченням -й у множині змінює його на -ї (трамвай – трамваї). 4. Якщо іменник жіночого роду закінчується на -а, то у множині воно змінюється на -и (студентка – студентки). 5. Іменник жіночого роду із закінченням -я / -ж, -ч, -ш, -щ / -ж, -ч, -ш, -щ (+ -а) у множині змінює його на -і (бабуся – бабусі, площа – площі, ніч – ночі). 6. Якщо іменники жіночого роду закінчуються на -ія / -я, то у множині вони отримують закінчення -ї (лекція – лекції, сім'я – сім'ї). 7. В іменниках середнього

роду закінчення -о у множині змінюється на закінчення -а (яблуко – яблука), а закінчення -е – на -я (поле – поля). Є деякі винятки (дівчина – дівчата, людина – люди). Утворення множини від назв істот середнього роду має свої особливості, що вивчають на наступних рівнях оволодіння мовою. Також на початковому рівні студенти знайомляться з тим, що в українській мові деякі іменники мають тільки однину або тільки множину. Цю тему можна актуалізувати під час вивчення тем «Покупки» (споживчі товари, засоби гігієни) та «Ресторан» (страви, напої).

Родовий відмінок передає значення об'єктне (прямого об'єкта при дієсловах із заперечною часткою не та прямого об'єкта, не визначеного кількісно чи визначеного частково) та комплексивне (виражається при збірних іменниках і назвах виміру) значення. Він виражає належність, присвійність, атрибутивні характеристики. У сполученні з прийменником може

виражати різноманітні обставинні значення тощо (Караман, 2011). На рівні А1 іноземці вивчають особливості вживання родового відмінка а) без прийменника для позначення кількості у поєднанні із кількісними числівниками (вісім гривень, десять копійок) та б) з прийменниками: з, із, зі: походження суб'єкта – звідки? (Вони з Румунії) (Стандартизовані вимоги, 2020: 19). Як правило, перше знайомство іноземця з особливостями поєднання числівників з іменниками відбувається при вивченні відповіді на запитання «Скільки тобі років?»: 1 + рік (називний відмінок однини): Мені 21 рік. / 2, 3, 4 + роки (називний відмінок множини): Мені 32 роки. / 5 ... + років (родовий відмінок множини): Мені 45 років.

Розповідь про сім'ю в деяких підручниках передбачає вивчення вживання родового відмінка для вираження у відношеннях належності (сестра (кого?) мами) та заперечення (є сестра – немає сестри)

(Палінська&Туркевич, 2010: с. 16–17). Формуємо правила: іменники жіночого роду закінчуються на -и (мама, сестри); чоловічого роду, зокрема назви істот, на -а (тата, брата).

Також для того, щоб уникнути відмінкової інтерференції слід вивчати родовий відмінок у зіставленні з називним і знахідним, наприклад: Я маю брата (знахідний відмінок) / Я не маю брата (родовий відмінок). / Це мої сестри (називний відмінок, множина) / Я не маю сестри (родовий відмінок, однина).

Форми назв неістот у родовому відмінку можна вивчати у контексті теми «Покупки» (магазини і базари; гроші) для вираження заперечення, позначення кількості чи вартості: У магазині немає м'яса / Я купив 5 кілограмів м'яса / Я не люблю цибулі / Я не їм ковбаси / Кілограм яблук коштує 20 гривень 50 копійок. Правила передаємо у вигляді таблиць і схем.

Однина		
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
- + -у / -а сир → сиру сік → соку хліб → хліба	-а → -и ковбаса → ковбаси	-о → -а м'ясо → м'яса
-й → -ю чай → чаю	-я / -ь → -і диня → дині сіть → солі	-е → -я яйце → яйця
	-ія → -ії олія → олії	

Множина		
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
-и → -ів торти → тортів	-и → -ок цукерки → цукерок	-я → -ь яйця → яєць
	-і → -ь дині → динь	
	-и → -_ піци → піц	

Актуалізуємо знання про родовий відмінок і для реалізації комунікативних намірів побажання (*Бажаю здоров'я, щастя*). Тут у центрі уваги іменники III відміни жіночого роду на *-ть* та з нульовим закінченням, яке змінюється на *-і* (радість – радісті, щирість – щирості, сміливість –

сміливісті).

Моделювання ситуації «Знайомство» та забезпечення комунікативної інтенції «відповідь на запитання *Звідки ти?*» передбачає вивчення правил вживання родового відмінка з прийменником з (Трумко&Галайчук, 2023: 80).

Називний відмінок		Родовий відмінок
	-а → -и	
Україна Канада		з України з Канади
	-я → -ї	
Бразилія Франція		з Бразилії з Франції
	-й → -ю	
Китай Парагвай		з Китаю з Парагваю
	- + -у	
Єгипет Кіпр		з Єгипту з Кіпру
	-и → -ів	
Нідерланди		з Нідерландів
Не змінюються		
США ОАЕ Марокко Чилі		зі США (зі Сполучених Штатів Америки) з ОАЕ (з Об'єднаних Арабських Еміратів) з Марокко з Чилі

Пропонуємо отримані знання про особливості вживання назв країн у родовому відмінку використати для вираження присвійності у реченнях такої моделі: Київ – столиця *України*.

Давальний відмінок в українській мові відповідає за вираження адресатної семантики, що має різні відмінки. Наприклад, поруч із дієсловами зі значенням сприяння, шкоди, повідомлення та ін., давальний відмінок виражає об'єкт, на який спрямована дія, і на користь/шкоду якого вона відбувається (Я допомагаю мамі), а з дієсловами волевиявлення, асистивності, вербального впливу та інфінітивом на первинну семантику адресатної синтаксеми нашаровується відтінок суб'єктності (Батько заборонив дітям грати у комп'ютерні ігри). Давальний відмінок може набувати семантики призначення (листи *другові*), переходити в ад'єктивну сферу (пам'ятник *Франкові*), передавати адресатно-посесивну семантику (заліз *йому* в душу). Поєднується з невеликою кількістю прийменників (Кобченко, 2011: 169–170).

Давальний відмінок іменника на елементарному рівні є поза увагою укладачів Стандартизованих вимог до рівнів володіння мовою. Зосереджена увага

іншомовця на вивченні особових займенників у формі давального відмінка при вказівці на вік особи: *мені, тобі, йому, їй, нам, вам, їм* (Мені 20 років). Хоча тут можна замінити займенник іменником: *їй 10 років. – Дівчині 10 років. Оксані 10 років*. Конструкції з іменником вивчають на рівні А2.

Знахідний відмінок відіграє провідну роль у вираженні функції об'єкта, охопленого дією, або об'єкта прямої дії. У структурі речення об'єктна функція знахідного відмінка реалізується через вживання іменника, який позначає найчастіше конкретні предмети та поєднаний із дієсловом-предикатом. Вивчення знахідного відмінка рекомендують починати після називного, оскільки не варто вивчати «кличний, бо студент ще не може звернутися до співрозмовника, і не місцевий, бо насамперед потрібно визначити об'єкт, на який спрямовано дію, а не місце, де вона відбувається» (Лялька, 2009: 192): Суб'єкт + предикат + об'єкт (Лікар лікує *людей*).

На рівні А1 іноземець опановує знахідний відмінок без прийменника, який позначає об'єкт дії. Цей відмінок вживаємо для розповіді про уподобання: Я люблю цей *фільм*; щоденні заняття: Вчора я читала *книжку*. Я помила *овочі*; покупки: Я купила

коробку цукерок; їжу: Я їм *борщ*; стан здоров'я: У мене болить *горло* тощо.

Особливості відмінювання. Іменники, які позначають неістот чоловічого і середнього роду у знахідному відмінку однини та множини дорівнюють називному відмінку (Це мій *зошит* / Я маю *зошит*. Це мій *чай* / Я люблю *чай*. / Ці *журнали* дуже цікаві / Я прочитала ці *журнали*). Іменники жіночого роду в однині змінюють закінчення: ручка – ручку, лекція – лекцію, а у множині називний відмінок дорівнює знахідному (*Пісні* – багатство української культури / Я

люблю слухати ці *пісні*. *Квіти* ростуть у саду / Мені подарували *квіти*).

Іменники у формі знахідного відмінка на початковому рівні можна поєднати з такими дієсловами: *мати, любити, робити, дивитися, бачити, слухати, читати, їсти, пити, купувати, мити, варити, дати, боліти, лікувати, дарувати* та ін.

Як ми вже зауважили у темі «Сім'я і члени сім'ї, родичі», вживаємо знахідний відмінок, продовжуючи речення *Я маю / люблю* (кого?) *брата, сестру*.

Однина			
Чоловічий рід		Жіночий рід	
Хто?	Кого?	Хто?	Кого?
- / -о / -ь	-а / -я	-а / -я	-у / -ю
брат тато дідусь	брата тата дідуся	сестра бабуся сім'я	сестру бабусю сім'ю

Множина			
Чоловічий рід		Жіночий рід	
Хто?	Кого?	Хто?	Кого?
-и / -і	-ів	-и / -і	- / -ь
брати дядьки дідуся	братів дядьків дідусів	сестри тітки доньки бабусі	сестер тіток доньок бабусь

Вивчаємо вживання знахідного відмінка разом з прийменником *в, у, на* для позначення напрямку руху суб'єкта (Степан щодня ходить *в університет*. Я покладу книжку *на стіл*), що актуалізує відповідь на запитання *Куди?* Часто ці форми ми використовуємо для розповідей про наш побут (Я ходжу *на роботу* щодня) чи дозвілля (Я піду *на концерт* у суботу).

Знахідний відмінок із прийменником *про* з дієсловами *думати, мріяти* (Думати *про життя*. Мріяти *про вечірку*) (Стандартизовані вимоги, 2020: 20).

Орудний відмінок використовують для вербалізації таких значень: 1) знаряддя й засобу дії, позначаючи «рухливі чи нерухливі прилади, що допомагають агенту виконувати акціональні, інтелектуальні чи творчі дії» (Загнітко, 2012 (т. 2): 369–370); 2) способу дії; 3) порівняння; 4) сукупності (виражає, в якому обсязі суб'єкт бере участь у дії або охоплюється дією прямий об'єкт); 5) місця

та 6) часу (Плющ, 2016). Також орудний відмінок у поєднанні з прийменниками *з / із / зі* вказує на співучасника діяча.

На рівні А1 ми не вивчаємо орудний відмінок. Активне оволодіння цією відмінковою формою іменника розпочинається на рівні А2. Хоча актуалізація деяких комунікативних намірів на початковому рівні передбачає використання цього відмінка. Наприклад: 1) інформування про професію (*Ким ти працюєш?* – Я працюю *вчителем*); 2) вказівку на засіб пересування (Я їжджу *автобусом*. Я буду їхати *поїздом*); 3) висловлювання з дієсловами *займатися, захоплюватися* (Брат *захоплюється малюванням* / Я *займаюся плаванням*) тощо.

Місцевий відмінок уживається тільки з прийменниками та позначає місце, дії, час, рідше знаряддя дії чи засобу пересування. На початковому рівні зосереджуємо увагу іншомовців на таких

двох значеннях місцевого відмінка:
1) позначення місця та 2) часу в поєднанні з назвами місяців.

Відповідь на запитання *Де є стіл?*

передбачає вивчення місцевого відмінка. Найкраще знання про місце розміщення предметів у просторі вивчати у темі «Дім, помешкання».

Однина		
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
- + -і	-а / -я → -і	-о → -і
диван + на дивані стіл + на столі	шафа → у шафі полиця → на полиці	вікно → у вікні дзеркало → у дзеркалі
-к + -у		-о → -у
холодильник + у холодильнику	! підлога → на підлозі	ліжко → у ліжку

У множині прийменники *у / в / на* поєднуємо з іменниками, які змінюють своє закінчення на *-ах*.

Множина		
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
-ах		
столі – на столах	шафи – у шафах	вікна – у вікнах

Вивчаючи відповідь на запитання *Де ти є? / Де ти працюєш?*, парадигму відмінювання

іменника, який будемо використовувати у відповіді, можна зобразити так:

Що? (називний відмінок)		У чому? На чому? (місцевий відмінок)
лікарня ферма	-я → -і -а → -і	у / в лікарні на фермі

Також місцевий відмінок можемо вживати для інформування про місце народження, країну чи місто, в яких мешкає

іноземець. Тоді формуємо таблиці чи схеми, які відобразатимуть систему закінчень назв країн і міст у місцевому відмінку. Наприклад:

Що? (називний відмінок)	У чому? (місцевий відмінок)
приголосний / - а → -і	
Мюнхен Відень Варшава ! Прага Гамбург Львів Сідней	у Мюнхені у Відні у Варшаві у Празі у Гамбурзі у Львові у Сідней (-ій)
- + -у	
Луцьк Нью-Йорк	в Луцьку у Нью-Йорку
-и → -ах	
Канни Суми ! Чернівці	у Каннах у Сумах у Чернівцях (-'ах)
не змінюються (-о, -у, -і)	
Ріо-де-Жанейро Сан-Паулу Делі	у Ріо-де-Жанейро у Сан-Паулу у Делі

Щодо змін у назвах місяців при творенні форм місцевого відмінка, то вони відповідають такій схемі: у + (грудень) груд- -ень + -ні = у грудні. Звертаємо увагу на винятки: у лютому / у листопаді.

Як бачимо, локативну семантику в українській мові мають форми родового (Звідки?), знахідного (Куди?), орудного та місцевого (Куди?) відмінків. Тому дуже важливо передбачити такі завдання для іноземної аудиторії, які б сприяли закріпленню відповідних знань та систематизації їх.

Кличний відмінок має такі функції:

1) апелююча (спонукати співрозмовника слухати та спілкуватися), 2) номінативна (іменування адресата мовлення за критеріями, які реферують статеві, вікові, статусно-рольові характеристики адресата, інтерперсональні стосунки між ним та мовцем), 3) емотивна характеристика особи або предмета (Юзвяк, 2019: 199). Вивчаємо кличний відмінок на позначення адресата-об'єкта, що ілюструємо на прикладі власних назв та номінації членів сім'ї.

Чоловічий рід		Жіночий рід	
-о → -е -о → -у	Петро → Петре ! Леонардо = Леонардо тато → тату	-а → -о	Анна → Анно мамо → мамо
-а → -о	Микола → Миколо	-я → -ю	Леся → Лесю бабуся → бабуся
- + -е - + -у	Алекс – Алексе брат – брате Олег – Олегу син – сину	-ія → -іє	Джулія → Джуліє Марія → Маріє
-й → -ю	Андрій → Андрію		
-ь → -ю	дідусь → дідусю		

Також звертаємо увагу на лінгвокультурний аспект: *пан – пане, пані – пані*.

Висновки (Conclusions). Таким чином, реалізуючи комунікативний підхід до навчання, де меті спілкування підпорядковані лексичні засоби та граматичні категорії, викладач подає навчальний матеріал більш цілісно, демонструє функціонування граматики у реальних ситуаціях спілкування або наближених до них. Встановлення зв'язків між метою спілкування (комунікативними інтенціями) та засобами її вербалізації на лексичному та граматичному рівнях стане підґрунтям для розроблення вправ і складання текстів, з метою розвитку навичок

читання, слухання, говоріння і письма. Тож вивчення граматичних категорій іменника дозволить іншомовцям: 1. Зрозуміти зміст поняття відмінок, рід та число. 2. З'ясувати різницю між значеннями відмінків. 3. Усвідомити механізми побудови граматичних конструкцій. 4. Подолати труднощі, які виникають у процесі вербалізації повідомлення, зокрема щодо його граматичного оформлення. 5. Розуміти комунікативні ситуації, в яких вживаємо ті чи інші граматичні форми, та реалізовувати свої комунікативні потреби.

Подяки. (Acknowledgments). *Немає Конфлікт інтересів (Conflict of interest).* *Немає.*

Список використаних джерел

1. Амичба Д., Клименко Т., Шкурко О. Класифікуюча категорія роду в українській мові та інших різносистемних мовах: до проблеми навчання мовам студентів-іноземців. *Наукові записки Національного*

університету «Острозька академія»: Серія «Філологія». 2022. 12(80). С. 74–79.

2. Береза Л. О. Навчання прийменниково-відмінкової системи української мови в іншомовній аудиторії. *Вісник Глухівського національного*

педагогічного університету імені Олександра Довженка: Педагогічні науки. 2018. Вип. 1. С. 193–198.

3. Берестень О., Юрченко К., Савельєв П. Проблеми мотивації студентів на заняттях з іноземної мови. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2022. № 1 (23). С. 161–174.

4. Дирда І. А. Комунікативний підхід до навчання української мови як іноземної на основному етапі. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 13. С. 433–436. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2015_13_62.

5. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : Донец. нац. Ун-т, 2012.

6. Єльнікова Н. І. Вивчення граматичної категорії роду іменника в практичному курсі української мови як іноземної. *Інновації та традиції у мовній підготовці іноземних студентів* : збірник статей за матеріалами міжнародного науково-практичного семінару. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2019. С. 129–132.

7. Калмикова Л., Харченко, Н., Мисан, І. «Я-мова» і.е. «Індивідуальна мова»: проблема функціональної генералізації. *Psycholinguistics*. 2021. Вип. 29(1). С. 59–99.

8. Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.

9. Кобченко Н. Реалізація адресатності в синтаксемах синкретичної семантики. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 168–173. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_22_35

10. Косенко Ю. Г. Моделі використання місцевого відмінка іменників на позначення місця. *Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Суми, 7 груд. 2019 р. / за ред. О. М. Семеног. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. Вип. 1. С. 201–206. Режим доступу : <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7504/1/1.pdf>.

11. Лялька О. Труднощі вивчення відмінкових форм у системі

функціональної граматики української мови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2009. № 4. С. 191–198.

12. Мороз Т. Ю. Специфіка вираження значень істоти / неістоти в аспекті виявів семантико-граматичної асиметрії. *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія*. 2014. Вип. 692–693. С. 100–102. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_692-693_32.

13. Палінська О., Туркевич О. Крок-1 (рівень А1–А2). Українська мова як іноземна : книга для студента. Львів : Артос, 2010. 104 с.

14. Плющ М. Я. Категорія відмінка в семантико-синтаксичній структурі речення. Київ : Вид-во Національного педагогічного ун-ту імені М. П. Драгоманова, 2016. 252 с.

15. Стандартизовані вимоги. Рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань / укл. Галина Бойко, Данута Мазурик, Олександра Антонів, Олена Синчак. Київ : Інкос, 2020. 186 с.

16. Трумко О. М., Галайчук О. В. Комунікативна ситуація «Знайомство» як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 30. С. 76–82.

17. Українська мова для іноземців у таблицях та коментарях : навчальний посібник / Т. О. Дегтярьова, Г. В. Дядченко, Л. А. Кулішенко. Суми : Сумський державний університет, 2021. 123 с.

18. Юзвяк І. Особливості викладання кличного відмінка на заняттях з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2019. Вип. 14. С. 197–205.

References

1. Amichba, D., Klymenko, T., Shkurko, O. (2022). Klasyfikuiucha katehoriia rodu v ukrainskii movi ta inshykh riznosystemnykh movakh: do problemy navchannia movam studentiv-inozemtsiv. [Classifying category of gender in Ukrainian and other languages of different systems: to the problem of language teaching for foreign students]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*: Seriiia «Filolohiia», 12(80), S. 74–79.

2. Bereza, L. (2018). Navchannia

prymennykovo-vidminkovoi systemy ukrainskoi movy v inshomovnii audytorii. [Studying the prepositional-case system in the process of studying the Ukrainian language as a foreign language]. Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka: Pedahohichni nauky, Vyp. 1, S. 193–198.

3. Beresten, O., Yurchenko, K., Saveliev, P. (2022). Problemy motyvatsii studentiv na zaniattiakh z inozemnoi movy. [Issues of students motivation in foreign language classes]. Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya «Filolohichni nauky», № 1 (23), S. 161–174.

4. Dyrda, I. (2015). Komunikatyvnyi pidkhid do navchannia ukrainskoi movy yak inozemnoi na osnovnomu etapi. [The communicative approach to studying Ukrainian as a foreign language in the main stage]. Filolohichni studii: naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, Vyp. 13, S. 433–436.

5. Zahnitko, A. (2012) Slovyk suchasnoi linhvistyky : poniattia i terminy. [Vocabulary of linguistic studies: understanding and terms]. Donetsk: Donets. nats. Un-t.

6. Yelnikova, N. (2019). Vyvchennia hramatychnoi katehorii rodu imennyka v praktychnomu kursi ukrainskoi movy yak inozemnoi. [Studying the grammatical category of noun gender in a practical course of Ukrainian as a foreign language]. Innovatsii ta tradytsii u movnii pidhotovtsi inozemnykh studentiv: zbirnyk statei za materialamy mizhnarodnoho naukovy-praktychnoho seminaru, Kharkiv, S. 129–132.

7. Kalmykova, L., Kharchenko, N., Mysan, I. (2021). «Ia-mova» i.e. «Individualna mova»: problema funktsionalnoi heneralizatsii. [«I-language» i.e. «Individual language»: The Problem of Functional Generalization]. Psycholinguistics, 29(1), S. 59–99.

8. Karaman, S., Karaman, O., Pliushch, M. (2011). Suchasna ukrainska literaturna mova. [Modern Ukrainian literary language]. Kyiv, 2011.

9. Kobchenko, N. (2011). Realizatsiia adresatnosti v syntaksemakh synkretichnoi semantyky. [Implementation of addressability in syntaxes of syncretic semantics]. Linhvistychni studii, Vyp. 22, S. 168–173.

10. Kosenko, Yu. (2019). Modeli

vykorystannia mistsevoho vidminka imennykiv na poznachennia mistsia. [Models of use the local case of nouns to refer to a place]. Kulturomovna osobystist fakhivtsia u XXI stolitti : zb. materialiv Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf, Sumy, Vyp. 1, S. 201–206.

11. Lialka, O. (2009). Trudnoshchi vyvchennia vidminkovykh form u systemi funktsionalnoi hramatyky ukrainskoi movy. [Difficulties of learning case forms in the system of functional grammar of the Ukrainian language]. Teoriia i praktyka navchannia ukrainskoi movy yak inozemna mova, № 4, S. 191–198.

12. Moroz, T. (2014). Spetsyfika vyrazhennia znachen istoty / neistoty v aspekti vyjaviv semantyko-hramatychnoi asymetrii. [Specificity of the expression of the meanings of being/non-Being in the aspect of manifestations of semantic and grammatical asymmetry]. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : Hermanska filolohiia, Vyp. 692–693, S. 100–102.

13. Palinska, O., Turkevych, O. (2010). Krok-1 (riven A1–A2). Ukrainska mova yak inozemna : knyha dlia studenta. [Step-1 (level A1–A2). Ukrainian as a foreign language: a book for student]. Lviv : Artos.

14. Pliushch, M. (2016). Katehoriia vidminka v semantyko-syntaksychnii strukturi rechennia. [Case category in the semantic and syntactic structure of the sentence]. Kyiv.

15. Boiko, H., Mazuryk, D., Antoniv, O., Sychak, O. (2020). Standartyzovani vymohy. Rivni volodinnia ukrainskoiu movoiu yak inozemnoiu A1–C2. [Standardized requirements: levels of proficiency in Ukrainian as a foreign language A1–C2]. Kyiv : Inkos.

16. Trumko, O., Halaichuk, O. (2023). Komunikatyvna sytuatsiia «Znaiomstvo» yak objekt vyvchennia v inshomovnii audytorii. [Communicative situation «acquaintance» as an object of study in a foreign language classroom]. Zakarpatski filolohichni studii, Vyp. 30, S. 76–82.

17. Dehtiarova, T., Diadchenko, H., Kulishenko, L. (2021). Ukrainska mova dlia inozemtsiv u tablytsiakh ta komentariakh : navchalnyi posibnyk [Ukrainian for foreigners in tables and commentaries: a study guide]. Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet.

18. Yuzviak I. Osoblyvosti vykladannia klychnoho vidminka na zaniattiakh z

ukrainskoi movy yak inozemnoi. [Features of teaching a vocative case on the lessons of Ukrainian as a foreign language]. Teoriia i

praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi, Vol. 14, S. 197–205.

Grammatical Categories of the Noun: Approaches to Teaching A Foreign Language Audience (Elementary Level)

Oksana TRUMKO

PhD in Philology, Researcher
International Institute of Education,
Culture and Diaspora Relations of Lviv Polytechnic National University
32d, S. Bandery str., Lviv, Ukraine 79013
<http://orcid.org/0000-0003-3816-6164>

Abstract. In accordance with the Standardized requirements for A1–C2 levels of proficiency in Ukrainian as a foreign language it is enough for foreigners to understand some language features of the Ukrainian language at the elementary level to realize the communication needs clearly defined by the same requirements. It is not required to know the rules of full word-inflection or word-formation paradigms for this level, so the study of grammar is fragmented and should provide simple, brief and thematically limited everyday communication. This is the reason for the relevance of this article, which formulates the main theoretical and methodological principles for teaching grammatical categories of the noun (case, gender, number) to a foreign audience at A1 level. Analyzing the meanings conveyed by the respective case forms (e.g, nomination of the subject or addressee, designation of number, direction, place, time, means of action, signs of the subject, age, etc.), a system of rules for their consolidation is proposed, which is presented in the form of tables and diagrams. The communicative themes within which certain grammatical categories can be studied are identified, and the vocabulary can be used to illustrate and consolidate the material studied. The following approach to the structure of the training material is proposed: topic or subtopic («Family», «Leisure», «Study», «Home, accommodation», etc.) – communicative intention (to answer a question, introduce oneself, inform, confirm or deny information) – lexical minimum – grammatical categories (appropriate case forms of nouns). This will be the basis for developing exercises and composing texts to develop reading, listening, speaking and writing skills. In addition, this approach allows realizing the basic principles of communicative-oriented teaching of a language as a foreign language, which at the initial level is also associated with the formation of grammatical competence.

Key words: Ukrainian as a foreign language, elementary level, gender of nouns, number of nouns, case forms.